PÁRTVITÁK

2. SZÁM

AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ÁLLÁSFOGLALÁSA A POLITIKAI RENDSZER REFORMJÁNAK NÉHÁNY IDŐSZERŰ KÉRDÉSÉRŐL

(TERVEZET)

1989

Kiadja az MSZMP Központi Bizottsága Pártpolitikai Osztálya
Szikra Lapnyomda, Budapest (89-0441)

Kedves Elvtársak!

Központi Bizottságunk 1989. február 10—11-ei ülésén úgy határozott, hogy a mellékelt állásfoglalás-tervezetet országos pártvitára bocsátja. Abból indulunk ki, hogy pártunk minden tagjának joga van részt venni a végleges álláspont kialakításában. Az állásfoglalásban érintett kérdések hordereje külön is indokolja ennek az alapvető jognak a tiszteletben tartását. Az elmúlt hetekben megrendezett rendkívüli taggyűlések és más pártfórumok ismételten bizonyították, hogy a párt tagsága részt kér a döntések felelősségéből, és szükség esetén késlekedés nélkül, saját kezdeményezésére is megteremti az alapvető politikai kérdések megvitatásának kereteit.

Most azt kérjük Önöktől, hogy az állásfoglalás mellékelt tervezetét gondosan tanulmányozzák és észrevételeiket, javaslataikat fejtsék ki alapszervezetük taggyűlésén, a pártfórumokon, illetve a helyi és az országos pártsajtóban.

Belpolitikai helyzetünk megköveteli, hogy végleges állásfoglalásunk mielőbb megszülessen. Azt tervezzük, hogy ennek érdekében március végére ismét összehívjuk a Központi Bizottságot. Ezért kérjük, hogy az állásfoglalás tervezetét soron kívüli taggyűlésen, illetve pártbizottsági üléseken mielőbb vitassák meg. Kérjük, hogy vegyék figyelembe: a taggyűléseken születő álláspontokat és javaslatokat a városi, a városi jogú, a budapesti kerületi és kerületi jogú pártbizottságok összegzik, és saját állásfoglalásaikkal együtt 1989. március 14-ig küldik meg a Központi Bizottság Pártpolitikai Osztályára. Ugyanerre az időpontra kell beérkezniük a megyei és megyei jogú pártbizottságok állásfoglalásainak is.

Kedves Elvtársak!

Mint ismeretes, a Társadalmi Szemle különkiadásban megjelentette a Központi Bizottság által kiküldött munkabizottság történelmi albizottságának tanulmányát az elmúlt négy évtized-

ről. Tudjuk, hogy mind az anyag terjedelme, mind annak jellege miatt hosszabb időre van szükség az alapos tanulmányozáshoz és véleményalkotáshoz. Ezért nem tartottuk volna elfogadható eljárásnak azt sürgetni, hogy a tanulmányról már a soron kívüli taggyüléseken essék szó. Tájékoztatjuk azonban Önöket arról, hogy a Társadalmi Szemle szerkesztőbizottsága megbízást kapott arra, hogy a későbbiekben gyűjtse és összegezze a párttagok egyéni, illetve kollektív véleményét a tanulmánnyal kapcsolatban. Kérjük, hogy a dokumentum tanulmányozása és megvitatása nyomán születő észrevételeiket a Társadalmi Szemle szerkesztőségéhez juttassák el. (Cim: 1358 Budapest V., Széchenyi rkp. 19.)

Budapest, 1989. február

Elvtársi üdvözlettel:

Lukács János,
a Központi Bizottság titkára

AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ÁLLÁSFOGLALÁSA A POLITIKAI RENDSZER REFORMJÁNAK NÉHÁNY IDŐSZERŰ KÉRDÉSÉRŐL

(TERVEZET)

1. Pártunk történelmi jelentőségű feladat valóra váltását, a demokratikus szocializmus új, magyar gyakorlatának kialakítását tűzi céljául. Az MSZMP 1988. májusi országos értekezlete megnyitotta a gazdasági és politikai reformok átfogó, következetes megvalósításának útját. A politikai rendszer mélyreható változására azért van szükség, mert jelentős eredményeink, az ország modernizálásában elért történelmi haladás ellenére az elmúlt egy-másfél évtized során fokozatosan gazdasági-politikai és erkölcsi válság alakult ki hazánkban. Ennek oka a világgazdaság robbanásszerű átalakulása által kiváltott új helyzethez való alkalmazkodásunk elmaradásában is megjelölhető. Ez hozta élesen felszínre a szocializmus eddigi társadalmi-politikai rendszerének működési elégtelenségeit.

Az alkalmazott modell — mely jelentős modernizációs folyamatok elősegítője volt — kimerítette tartalékait. Az új helyzethez való igazodás hiánya megtörte az életviszonyok jelentős javulásának két évtizedes folyamatait, visszaeséshez, ebből adódóan növekvő társadalmi feszültségekhez, a vezetéssel szembeni bizalmatlansághoz és távlatvesztéshez vezetett. Más szocialista országokban is keresik az átalakítások útját.

Saját történelmi tapasztalataink azt bizonyítják, hogy a részleges reformtörekvések — amennyiben csupán a gazdasági mechanizmusra korlátozódnak — nem vezetnek tartós eredményre. A fordulat elkerülhetetlenné vált, s ez egyszerre igényli a gazdaság, a társadalom, a politika, de a szellemi-morális viszonyaink megújulását is.

2. Az MSZMP 1988. májusi országos értekezlete új feltételeket teremtett, és megfogalmazta a fordulat követelményét és irányát. Az azóta eltelt időszakban kiteljesedett a nyilvánosság, és megindult a politikai intézményrendszer demokratizálása, pluralizálása. Ezek a folyamatok rendkívüli gyorsasággal bontakoztak ki, s teremtettek — ellentmondásoktól nem mentes — új közállapotokat. A valóságos gazdasági-társadalmi folyamatok és az intézményrendszerek átalakításához azonban az idő nem volt elegendő, az eddigi intézkedések pedig nem voltak kielégí-

tőek. A gazdasági reform új stratégiájának kidolgozása folyamatban van, a gazdaság stabilizálása, a szerkezeti váltás, a kibontakozás megalapozása még nem mehetett végbe. Mindez hosszabb időt igényel.

A kialakult feszültségek feloldását szolgáló elgondolások nagyobbrészt az MSZMP-től indultak ki, de a folyamatok sodrában esetenként mégis az utólagos igazodás látszatát keltik. Az MSZMP szükségesnek tartja, hogy újabb kezdeményezésekkel lépjen fel. Ebben legfontosabbnak a gazdaság területét tekinti. Javasolja, hogy a kormány — az ország szellemi kapacitásának mozgósításával — gyorsítsa fel a gazdasági stratégia kimunkálását. Ennek a gazdaság törvényszerűségeit, a világgazdaság követelményeit érvényesítő, nyitott, teljesítményelvű, hatékony, vegyes tulajdonú, a fő ágazatokban a közösségi, állami tulajdon meghatározó szerepét fenntartó gazdasági rendszeren kell alapulnia.

Az elmúlt két évtized tanulsága, hogy a gazdasági reformnak, az ezredforduló szerkezeti-minőségi követelményeihez való igazodásnak feltétele a politikai intézményrendszer átalakítása is. Ebben az esetben a reform gazdasági és politikai elemei felerősítik egymást.

3. A szocialista társadalom működésének eddigi gyakorlata minden korábbi erőfeszítés ellenére sem tudta megteremteni Magyarországon a demokrácia olyan intézményrendszerét, melyben az érdekek sokfélesége kifejeződhet és képviseletet nyerhet. Az egypártrendszer körülményei nem tették lehetővé a szükséges döntési alternatívák kialakítását, ezek megmérettetését, a széles körű társadalmi nyilvánosságot és ellenőrzést. Mindez nagy tömegeket fordított el a politikától, és bizalmatlanságot szült a kialakult intézményrendszerrel szemben.

A pártértekezlet megfogalmazta a demokratikus hatalomgyakorlás igényét, a politikai pluralizmus megteremtését. Ennek útját a politikai intézményrendszer mélyreható átalakításában jelölte meg, amely „lehetőséget teremt a különböző érdekek intézményes kifejezésére, egyeztetésére, politikai akaratta formálására". Az e döntés nyomán kibontakozó tudatos fejlődési folyamatok és a társadalomban megjelenő szerveződések együttesen azt mutatják, hogy kialakulóban vannak a feltételek az egypártrendszer körülményeinek megváltoztatására.

A Központi Bizottság javasolja, hogy a demokratikus hatalomgyakorlás a társadalom által ellenőrzötten, a közvetlen és képviseleti demokrácia révén a többpártrendszer keretei között

is érvényesüljön. Kezdeményezi, hogy ennek feltételei létrejöjjenek és alkotmányos garanciát kapjanak.

4. A többpártrendszerre történő kiegyensúlyozott átmenet csak szerves társadalmi folyamatok eredményeként mehet végbe. Ezeket nem lehet pontosan megtervezni, de a bennük részt vevő politikai mozgalmak, tényezők együttműködése befolyásolja alakulásukat. A Központi Bizottság megítélése szerint a társadalom jelenleg nincs felkészülve a többpártrendszeren alapuló politikai struktúra gyors és spontán „berobbanására". Komoly társadalmi veszélyt jelenthet a folyamatok destabilizálódása, ellenőrizhetetlenné válása, anarchikus viszonyok kialakulása. Ez sem a nemzetnek, sem pedig egyetlen, az ország sorsáért felelősséget érző politikai erőnek nem állhat érdekében. Fokozatos átmenetre, a politikai folyamatok kiszámíthatóságára, a bizalmatlanság oldására van szükség. Egyaránt kárt okozhat az események kierőszakolt felgyorsítása vagy mesterséges fékezése.

A társadalomban megjelent politikai mozgalmaknak a helyzet megkívánta felelősséget és önmérsékletet kell tanúsítaniuk. Az ország előtt álló feladatok megoldásához úgy tudnak hozzájárulni, ha a kritikai megnyilatkozások mellett reális programokat képesek felmutatni. A nemzet abban érdekelt, hogy a különböző politikai tényezők között a kibontakozást szolgáló reális alternatívák kidolgozásában legyen verseny.

5. Az MSZMP kinyilvánítja, hogy kész két- és többoldalú megbeszéléseket folytatni a hatalom gyakorlásának új módjáról minden törvényes keretek között működő szervezettel. Az együttműködés feltétele az alkotmány, a törvények megtartása, a társadalmi fejlődés szocialista útjának elfogadása, nemzetközi szövetségi kötelezettségeink tiszteletben tartása, törekedve a két katonai tömb egyidejű felszámolására.

A megbeszélések előkészítésére a Központi Bizottság munkacsoportot bízott meg. Az előkészítő megbeszéléseken az MSZMP ajánlja az együttműködés tartalmi, szervezeti, ügyrendi kérdéseinek megvitatását. Az érdemi megbeszélések tárgyköréül pedig javasolja: az új alkotmány előkészítésével és tartalmával összefüggő vélemények egyeztetését, a választási rendszer kidolgozásával és a választásokon való együttműködéssel kapcsolatos kérdések megvitatását, valamint a gazdaság stabilizálására és a szociális biztonság megteremtésére vonatkozó nézetek összehangolását. A megbeszélések elvezethetnek egy állandó konzultációs fórum létrehozásához. Mindez megteremtheti annak lehetőségét, hogy megalapozódjon a nemzeti összefogás, s

hogy koalíciós partnerként különböző politikai tényezők részt vehessenek a hatalom gyakorlásában.

Ugyanakkor létezhetnek alkotmányos keretek között ellenzékként megjelenő mozgalmak, pártok. Az MSZMP ezekkel is párbeszédre törekszik, vitázik, és amiben szükséges, politikai harcot folytat.

6. A többpártrendszerre történő átmenet során az MSZMP nyíltan hirdeti, hogy társadalmunkban meghatározó szerepet kíván betölteni. Ehhez alapot ad politikai ereje, a demokratikus szocialista fejlődés képviselete, társadalmi bázisa, történelmi tapasztalata. Az MSZMP meghatározó szerepét politikai eszközökkel, mindenekelőtt programjával, meggyőzéssel, tagjai személyes munkájával, magatartásával kívánja biztosítani.

Ahhoz, hogy a párt a társadalmi változások élén haladjon, mindenekelőtt önmagát kell megújítania. Ez csak a politikai versenyhelyzetre való felkészüléssel lehetséges. Ennek érdekében világosabbá kell tenni hosszabb távra szóló stratégiai céljainkat, és ki kell munkálnunk egy rövidebb időszakot felölelő politikai, választási programot. E program körül kell vitákban kialakítanunk és megerősítenünk a párt politikai centrumát, szervezetelnk akcióegységét. Tovább kell fejlesztenünk a párt működésének és döntéshozatalának demokratizmusát.

A párt konstruktívan, a társadalomban jelentkező törekvések iránt nyitottan, társadalmi és történelmi felelőssége tudatában kíván szerepet vállalni a nagy horderejű változásokban, a fordulat végrehajtásában.

7. A politikai intézményrendszer mélyreható átalakulásában meghatározó szerepe lesz az új alkotmánynak és a választójogi törvénynek. Ezekkel kapcsolatban a Központi Bizottság a közeljövőben kialakítja álláspontját, azt nyilvánosságra hozza és pártvitára bocsátja.

A Központi Bizottság bizonyos abban, hogy kezdeményezései a politikai pluralizmus folyamatos kiépülésére egész társadalmunk érdekét, a kibontakozás lehetőségét, nemzeti céljainkat szolgálják. Ebben nagy nemzetközi felelősség is hárul az MSZMP-re. Pártunk felhívja tagjait és felkér minden cselekvésre kész erőt az országban, hogy felelős vitákkal, tettekkel, társadalmi összefogással legyenek részesei társadalmunk megújulásának.

GRÓSZ KÁROLY FŐTITKÁR ELŐADÓI BESZÉDE A KÖZPONTI BIZOTTSÁG 1989. FEBRUÁR 10–11-EI ÜLÉSÉN

Tisztelt Központi Bizottság! A Politikai Bizottság a január 31-én megtartott ülésén úgy döntött, hogy néhány időszerű kérdés megvitatására összehívja a Központi Bizottságot. Ettől függetlenül szükségesnek tartja, hogy a testület e hónapban — a már bejelentett időpontban — ismét összeüljön és megvitassa agrárpolitikánk továbbfejlesztésének aktuális teendőit, és az új alkotmány tervezetének elveit.

A mai tanácskozás előkészítése céljából két írásos anyagot küldtünk ki a Központi Bizottság tagjainak. Azt gondolom, hogy a vitában az írásos előterjesztések minősítésénél többre, illetve kevesebbre kell vállalkoznunk. Többre azért, mert mind a két téma olyan természetű, hogy szélesebb összefüggésekbe helyezve kell vizsgálnunk. Kevesebbre azért, mert ezen az ülésünkön egyiknek a vitáját sem zárhatjuk le. A vitát tovább kell folytatnunk. Most olyan súlyos, feszültségekkel terhes helyzetben tanácskozunk, amikor csakis a higgadt, tárgyszerű, érzelmi, indulati túlfűtöttségtől mentes vita adhat reális esélyt a helyes döntésekre.

A meggyőződés, a véleménynyilvánítás mélysége és szenvedélyessége az érvelés pontosságában, a pártunk és nemzetünk iránti felelősségben nyilvánuljon meg. Felelősségünk nagy: a tét nem kevesebb, mint az, hogy a párt egységének megújításával, szervezeti fegyelmének megszilárdításával képes lesz-e a társadalmi események határozottabb befolyásolására, az átalakulással együtt járó nemkívánatos jelenségek, politikai szélsőségek elleni fellépésre, s ha kell, az ellentámadásra is.

Kedves elvtársak! A politikai intézmények fejlesztésének újabb jelentős állomásához érkeztünk. Állást kell foglalnunk a többpártrendszer kialakulásával kapcsolatban, és döntenünk kell a XIV. kongresszusig elvégzendő fő feladatok ütemtervéről.

Mielőtt az írásban kiküldött anyaghoz néhány megjegyzést fűznék, szeretném elmondani a véleményemet a jelenlegi politikai helyzetről, amelyben a tervezett programunkat meg kell valósítanunk. Véleményem kialakításához segítséget kaptam a

kiküldött bizottság tagjaitól, akik az első írásos anyagot elkészítették és jóváhagyták, valamint a Politikai Bizottságtól.

A Központi Bizottság mai ülése iránt mind a párttagság, mind a szélesebb közvélemény részéről fokozott érdeklődés nyilvánult meg. Mi az oka ennek? Alapvetően az, hogy a hosszú ideje tartó gazdasági és politikai válság újabb, átmenetileg feszültebb szakaszát éljük át. Ebben az időszakban egyfelől érezhetők annak az áldozatvállalásnak a terhei, amelyek egy hosszabb távú kibontakozás érdekében elkerülhetetlenek, másfelől megállapítható, hogy a már elkezdett reformok, új elhatározások eddig nem vagy csak részben jártak eredménnyel. Ez a válságszakasz nem jelent valami új korszakot az átalakulás folyamatában. Nyilvánvaló, hogy ilyen szakaszokkal a jövőben még többször is számolnunk kell. A kialakult helyzetből való kibontakozás elképzelhetetlen a gazdasági és politikai folyamatok hullámmozgása nélkül. Vigyázni kell azonban arra, hogy a hangulati elemeket ne keverjük össze a lényeges társadalmi folyamatokkal, az értékeset, az előremutatót, a támogatandót — de még a zsenge újat sem — a korszerűtlennel, a konzervatívval, a rend látszata mögé rejtőző kedvezőtlen jelenségekkel.

Miben nyilvánul meg ma ez a válság? Mindenekelőtt az életszínvonal romlásában. Hosszú évtizedek óta 1988 volt az első esztendő, amikor a nagyobb termelés ellenére csökkent a lakosság fogyasztása. Ugyanakkor céljainkkal összhangban már érezhetően megjelentek a jövedelemkülönbségek, bár ezek — sajnos — gyakran nincsenek összhangban a tényleges teljesítményekkel. Növekszik az egyre nehezebb körülmények között élők aránya, a korábbinál élesebben jut kifejezésre a távlatvesztés. Mindezek következtében romlik a közhangulat.

A párttagság is, a közvélemény is elégedetlen a pártértekezlet óta eltelt időszak eddigi eredményeivel. Rendkívül felgyorsultak a társadalmi mozgások, sok az új, szokatlan jelenség, és ezért nem kevesen úgy látják, hogy a párt és a kormány nem ura a helyzetnek, nem befolyásolja kellően a folyamatokat, sőt sodródik az eseményekkel.

A szaporodó szélsőséges megnyilvánulások jobbról és balról — bár ezeket a jelzőket nagyon óvatosan kell használni — felerősítik egymást, és ez a lakosságban már nemcsak nyugtalanságot, hanem politikai félelmet is kivált. Sokan úgy vélik: fontos és időszerű kérdésekben a pártvezetésben nincs egység, hatalmi harc folyik, s egyes vezetők saját érdekeiket az ügy kárára előtérbe állítják, egymással rivalizálnak. Ez a vélemény különösen felerősödött az utóbbi napokban, a közismert esemé-

nyek következtében. Mi pedig — bevallom —, nem tudjuk, mit kezdjünk ezzel a minősítéssel.

Miben keresendő a válság oka? Alapvetően abban, hogy nem voltunk képesek a közvéleménnyel elfogadtatni: az elhatározott gazdasági és politikai kibontakozás az egész társadalomtól nagy erőfeszítéseket, sokkal nagyobb teljesítményt követel, s néhány esztendeig nincs lehetőség — az egyébként jogos — igények kielégítésére sem. Bár ezt a véleményünket eddig sem titkoltuk el — a válságból kivezető programok kidolgozásához szavakban társadalmi támogatást is kaptunk —, a gyakorlatban azonban a program megvalósulását már nehezebben élik át az emberek.

Szavakban szinte mindenki vállalja a célokat, de a szívós, kitartó munkát már sokkal kevesebben. A gazdasági szerkezetváltást elkerülhetetlennek, sőt kívánatosnak tartják, de a vele járó negatív következményeket elutasítják. Az 1987 szeptemberében elfogadott kormányprogram megvalósításán dolgozunk. Azt tesszük, amit elfogadtunk, mégis igen erős a társadalmi ellenállás. Nem tudtunk leszámolni a már hosszabb ideje meglevő illúziókkal. Változatlanul sokan azt hiszik, hogy elegendő egy jó határozat, új személyek beválasztása a vezetésbe, s ezzel megoldódnak a gondjaink. Pedig a neheze, a szívós, következetes munka nagyobbik része még csak ezután következik.

Az okok közé tartozik az is, hogy a pártmozgalom túlságosan a belső ügyeivel volt elfoglalva, a pártértekezletek szervezésére fordított energiát, és eközben nem kapcsolódott elég határozottan és kezdeményezően a politika, a társadalom, az ország valóságos folyamataihoz.

Tisztelt Központi Bizottság! Az elmúlt tíz hónap a párt szempontjából értékes időszak volt. Felgyorsult a párt öntisztulása, erőteljes és eredményes törekvések mutatkoztak a mozgalom megújítására. Nőtt a közösség szigora, erkölcsi igényessége a vezetők munkája, magatartása iránt. Önállóbb, öntevékenyebb közéleti tevékenység bontakozott ki. De a pártmozgalom mégsem volt eléggé jelen a politikai közéletben.

A válság egyik oka a gazdasági és politikai reformfolyamatok gyors üteme. Tudom, ez vitatható. Nekem azonban az a véleményem, hogy a jórészt általunk diktált tempó két veszéllyel jár. Egyrészt sem saját tagságunk, sem a társadalom nem tud eligazodni a részdöntések sokaságában, nem látja a fejlődés fő irányát. Ezért szűkül a vezetés társadalmi bázisa. Másrészt felbomlás fenyegeti a gazdasági és a politikai reformfolyamatok összhangját. Ez azért veszélyes, mert a társadalom figyelmét eltereli a sorsdöntő kérdésekről, mindenekelőtt a gazdaságról.

Nem látják tisztán: a gazdasági reform csak a gazdasági törvényszerűségek tiszteletben tartásával vezethet eredményre. Ezt nem elég csak elhatározni, ehhez elegendő idő kell, s tárgyi feltételek is szükségesek. A politikai folyamatok útján más követelményeket kell figyelembe venni, ott sok minden — úgymond — „mindössze" elhatározás dolga. A két követelményrendszer nem keverhető össze büntetlenül, mert gazdasági összeomlás következhet be, s a politikai pluralizmus gazdag lehetőségei semmivé válhatnak, mielőtt még szervesen beépülnének a gyakorlatunkba.

Veszélyes és káros, ha a gazdaság strukturális átalakítása, a hatalmas adósságállományunk kezelése kikerül a figyelem középpontjából, és a politikai intézmények korszerűsítése nem az előbbiek megoldását szolgálja, hanem éppen azt gyengíti. Hamis és egyoldalú az a beállítás, hogy a gazdasági kibontakozás feltétele a politikai reform végigvitele. Ez a szétválasztás a belpolitikai mozgások ellenőrizhetetlenné válásához vezetne. Csakis a két folyamat szerves egysége nyújt szilárd biztosítékot a reformok megvalósítására.

A kialakult válság okai között kell számba vennünk a tájékoztatásban, benne a tömegtájékoztatásban meglevő torzulásokat, szélsőségeket. A nyilvánosságról, a tájékoztatásról, a pártsajtóról és egyéb tömegtájékoztatási eszközökről határozott véleményünk van; ezt márciusban a Központi Bizottság elé terjesztjük vitára és jóváhagyásra.

A Központi Bizottság, a Politikai Bizottság, a munkabizottságok üléseiről tartalmasabb, sokszínűbb, színvonalasabb lett a tájékoztatás. Az eddigieknél jóval több információs anyagot kapnak a pártszervezetek, a minap már panaszokat is hallottam, hogy túl sokat, nem is tudnak vele dolgozni. Gyakoribb lett a pártvezetők találkozója a pártaktívával, a politika iránt érdeklődő emberekkel. Régen szólaltunk meg annyi politikai rendezvényen, mint mostanában. Nagyon sok interjút adunk és cikket írunk.

A tájékoztatás az elmúlt tíz hónap alatt minőségileg és mennyiségileg megváltozott. Ugyanakkor mindez nem volt képes ellensúlyozni a tömegtájékoztatási eszközökben dolgozó kis létszámú, de hangadó csoportoknak a párt és a kormány politikája elleni fellépését. Nem az a gond, hogy megírják a valódi eseményeket, a tényeket, hanem az, hogy tudatosan felnagyítják a hibákat, és az életben előforduló minden problémáért, egyes emberek erkölcstelen vagy törvénytelen magatartásáért a párt egészét vagy a legfelsőbb vezetést teszik felelőssé. Előfordul,

hogy valótlanságokat tényként kürtölnek szét a világban. Ezt tette legutóbb több esetben is például a Magyar Nemzet, annak a mozgalomnak a lapja, amelyhez a Magyar Szocialista Munkáspárt is csatlakozott.

Állami irányítás alatt álló, állami költségvetésből működtetett tömegtájékoztatási intézményeinkben is egyes írásokban, műsorokban hangulatkeltés folyik a politikai, kormányzati törekvések ellen. Ezt nem képesek megakadályozni az intézmények kommunista vezetői és munkatársai. Az igazsághoz persze az is hozzá tartozik, hogy az állami tömegtájékoztatási eszközök között is lényeges különbségek tapasztalhatók. Míg a Magyar Hírlap, a Minisztertanács lapja elkötelezetten teljesíti hivatását, addig az össznemzeti érdekeket képviselni hivatott Rádió és Televízió egyes műsorai a hatalom meggyengítésére, az emberek bizalmának aláásására irányulnak. Ami eltűrhető az úgynevezett független sajtótól, az elfogadhatatlan a párt s az állam által fenntartott hivatalos tájékoztatási eszközöktől. Ma már nem az a gondunk, hogy a sajtó nem a valóságot tükrözi, hanem az, hogy esetenként torz tükörben láttatja.

Hogyan alakulhatott ki ez a helyzet a sajtóban? Ez részben válasz a korábbi tájékoztatáspolitikai gyakorlatra, arra, amikor nemegyszer legmagasabb szintről szóltak bele a szerkesztőségek munkájába, amikor naponta minősítették az egyes írásokat, és esetenként adminisztratív döntéseket is hoztak. De közrejátszik az újságírói felelősség hiánya is, és túlbuzgóság azok részéről, akik az elmúlt évtizedekben a legharsányabban támogatták és dicsérték egy hibás politika rossz gyakorlatát. Most ezzel akarják feledtetni saját felelősségüket. Sajnos a pártsajtó nem száll szembe elég nyíltan, elvi megalapozottsággal, színvonalasan a szélsőséges nézetekkel. Mindez nemcsak a párttagok soraiban, hanem a szocializmus párton kívüli híveiben, a reálisan gondolkodó emberek között is zavart kelt.

S végül: a mélyülő válság okai visszavezethetők az ellenzéki alternatív szervezetek szélsőséges elemeinek uszító magatartására is.

Ezen egyesületek, szövetségek higgadt, a nemzet sorsáért aggódó képviselői — miközben szenvedélyesen fellépnek tényleges gyengeségeink, vagy múltbéli hibáink ellen — tartózkodnak a végletektől, elhatárolják magukat az anarchiától. Együttműködési szándékuk erősödik, maguk is keresik saját konstruktív irányvonalukat, rendezik soraikat, vállalják célként a szocializmus építését, de vitatják az MSZMP módszereit. Ezekkel az

erőkkel reális lehetőség kínálkozik egy tartós politikai szövetség megteremtésére.

Az ellenzéki szervezetek szélsőséges szárnya élezi a helyzetet, az együttműködés ellen lép fel, és a rendszerrel szemben hangolja a befolyása alatt levőket. Mi a taktikájuk? Mindenekelőtt az, hogy az MSZMP-t többfelé kell darabolni, felbontani egy „reformszárnyra", illetőleg egy „sztálinista szárnyra", s ezáltal gyengíteni a centrumot. Ily módon próbálják csökkenteni az MSZMP befolyását, hogy a tőlünk leszakadók egy része hozzájuk csatlakozzon. Így alakulhatna ki szerintük a reális erőegyensúly.

A taktika második eleme az MSZMP hegemón szerepének látszólagos elismerése. Ezzel kettős célt kívánnak elérni. Egyrészt megtéveszteni azokat, akik bíznak a szocializmusban mint társadalmi rendszerben, másrészt egyfajta védőernyőnek felhasználni az MSZMP-t, ami a szocialista országok számára mintegy „szalonképessé" teszi törekvéseiket. Taktikájuk nyilvánvaló célja a hatalom gyengítése, majd megfelelő időpontban annak átvétele. Eszközeik, módszereik változatosak, beletartozik minden értékünk tagadása, a politikai alapintézményeink — köztük a parlament, a tanácsok, a fegyveres testületek — elleni bizalmatlanság szítása.

Tisztelt Központi Bizottság! Kedves elvtársak! Ezt azért fejtettem ki ilyen részletesen, hogy a helyzetet világosabban lássuk. Ne legyenek illúzióink. Politikai ellenfeleink szélsőséges része — amennyiben ez nyilatkozataikból kikövetkeztethető — nem megjavítani akarja a szocializmust, hanem békés eszközökkel felszámolni. Nem a gondokban akarnak osztozni, hanem meglevő gyengeségeinkre építve restaurációt szeretnének végrehajtani.

Lebecsülhetjük-e az ellenzéki szervezetek szélsőséges erőit? Nem, de túl sem értékelhetjük őket. Mi a figyelmünket az alakuló szervezetek alkotni szándékozó erőire fordítjuk. Igaz, hogy a szélsőséges körök ma még nem képviselnek számottevő politikai erőt, nincs teljesen kiérlelt programjuk, de a következő évek gazdasági fejlődésével együtt járó feszültségek megnövelhetik táborukat, kiszélesíthetik befolyásukat. Ezért indokolt a kérdés: az idő nekünk, vagy az ellenzéknek dolgozik? Szerintem ez tőlünk, a mi erőnktől, a mi tömegbefolyásunk alakulásától függ. Én meg vagyok arról győződve, hogy az idő nekünk segít.

Vegyük észre és bátorítsuk a pártértekezlet óta kibontakozó értékes, új, pozitív folyamatokat. A felszínen látható minden negatív jelenséggel együtt is alapvetően a Központi Bizottság

által megjelölt irányban és ütemben, a pártértekezleti állásfoglalás alapján, az annak végrehajtására elfogadott feladatterv szerint folyik a munka, bár nem elég dinamikusan és hatékonyan. Biztató változások érzékelhetők a politikai közéletben. Jelentős mértékben erősödik, gazdagodik a párttagság és az egész társadalom ismerete a valóságos helyzetről, a pártértekezletet megelőző időszakról. Ennek részeként persze, erősödik a kritikai szellem, némelyeknél a bizalom megrendülése is, de a jövő szempontjából mégis sokkal fontosabb, hogy világosabban látszik az a tényleges mozgástér, amelyen haladnunk kell és lehet.

Csökkennek az illúziók, növekszik a realitásérzék, a közös felelősségtudat. Terjed az a józan felismerés, hogy számunkra az egyedüli kiút a gazdaság teljesítményének növelése, ehhez pedig mindenekelőtt dolgozni kell: nem többet, hanem hatékonyabban, jobban és a változó feltételekhez folyamatosan alkalmazkodva. Ez a felismerés megfigyelhető a gazdasági vezetők, a műszaki-gazdasági értelmiség nagy többségénél és ige sok munkásnál is a kreatív gondolkodásban, a helyi lehetőségek keresésében és találékony feltárásában.

Társadalmi méretekben érezhető a rend és a biztonság, a politikai stabilitás megőrzése iránti igény. Az emberek döntő többsége félti a szocialista rendszert, az elért eredményeket, nemzetközi tekintélyünket. Sokan felismerték, hogy egy irányíthatatlan, anarchikus állapotban mindent elveszíthetnek. Elutasítják az ilyen „perspektívát". A szocializmus meglevő hibáitól a szocializmus érdekében akarnak mielőbb megszabadulni. Egyre többen megértik, hogy a terméketlen politikai viták megosztják a társadalmat: nem az összefogást erősítik, hanem az ellentéteket növelik, s ez az oly kívánatos nemzeti egység helyett éppen a nemzeti széthúzás forrása lehet, társadalmi konfrontációt is előidézhet.

Nagymértékben erősödött a politika iránti érdeklődés, a politikai aktivitás, a közéletiség. Az emberek egyre jobban hallatják hangjukat a közügyekben, bele akarnak kapcsolódni ezek formálásába. Értelmes, vonzó célokat megfogalmazó, önszerveződő közösségek, egyesületek alakulnak. Különösen a kisebb településeken felerősödött a cselekvő lokálpatriotizmus. Úgy vélem, hogy fogy az úgynevezett „csendes tömeg". Akik nem hangoskodnak, azok nem közömbösek, hanem teszik a dolgukat, ezáltal támogatják politikai törekvéseinket, gazdagítják az országot.

Ígéretes változások történnek a politikai intézményrendszer

megújulása érdekében. A szakszervezeti mozgalom, a Kommunista Ifjúsági Szövetség, a Hazafias Népfront egyre bátrabb kezdeményezésekkel igyekszik megszabadulni a rárakódott, elavult formáktól, beidegződésektől, szélesíti tömegbázisát.

A teljes képhez, a pozitívumokhoz tartozik az is, hogy gazdasági és politikai reformtörekvéseink igen nagy érdeklődést, rokonszenvet váltottak ki az egész világon. A hazánkról alkotott nemzetközi értékítélet régen volt ilyen pozitív, ezt meg kell őriznünk.

A biztató és ígéretes új jelenségek között nagy súllyal szeretném megemlíteni azt a vitathatatlan eredményt, hogy az 1968-ra kitűzött gazdasági célokat lényegében teljesítettük. Ennek jelentősége a köztudatban csak részben tükröződik, ami érthető. Hiszen az a furcsa helyzet állt elő, hogy szinte minden, ami a gazdaságpolitikában siker, az egyes ember számára teher. Ezért is nagyra kell értékelnünk a felelősen munkálkodó értelmiségiek, az ipar, a mezőgazdaság és más területek minden dolgozójának erőfeszítéseit és sikereit. Külön is hangsúlyozni szeretném, hogy 1968-ban a magyar mezőgazdaság az elmúlt évtizedek legkiemelkedőbb teljesítményét érte el. Mindezek biztatóak, s meggyőződésem szerint a társadalmi és gazdasági mozgás fő irányát jelzik.

Tisztelt Központi Bizottság! A jelenlegi politikai helyzet minősítésekor külön is szólnunk kell egy közelmúltbeli eseményről, ami a párttagságot, de a szélesebb közvéleményt is foglalkoztatja. Pozsgay Imre elvtárs nyilatkozatáról van szó, ami a Kossuth rádió Reggeli Krónika, majd a 168 óra című műsorában, január 28-án hangzott el. A nyilatkozat az 1956-os események új minősítését tartalmazta, s rendkívüli visszhangot, szenvedélyes vitákat, szélsőséges véleményeket váltott ki. Levelek ezrei érkeztek a párttagoktól, különböző kollektíváktól a Központi Bizottságba, a Népszabadság szerkesztőségébe, a megyei pártbizottságokhoz. Csak én több mint 500, zömmel egész közösségek által aláírt levelet kaptam. Tiltakozásuk jeleként sok százan visszaadták párttagsági könyvüket. A levélírók többsége, a testületi állásfoglalások elhatárolják magukat a nyilatkozat tartalmától és formájától. Ugyanakkor voltak olyanok is — nem kevesen —, akik egyetértettek az 1956-os események új értékelésével, és nem okozott gondot számukra a nyilvánosságra hozatal módja sem.

Az élénk, heves visszhang miatt a Politikai Bizottság január 31-én soron kívüli ülésén vitatta meg a nyilatkozat nyomán kialakult helyzetet. A testület határozatot nem hozott. A vitában

azonban kikristályosodott a többségi vélemény. A Politikai Bizottság tagjai az 1956-os események ilyen értékelését egyoldalúnak tartják. Véleményük szerint a korábbi egyoldalúsággal szemben egy másik egyoldalúság kapott hangot. Nem helyeselhető az a módszer sem, amely a Központi Bizottság által kiküldött munkabizottság vizsgálatának eredményét úgy teszi közzé, hogy megkerüli a Központi Bizottságot, a munkabizottság megbízóját.

A Politikai Bizottság tagjai azért is elfogadhatatlannak tartották az eljárást, mert a pártvezetésnek nem volt lehetősége széles körű, nyílt vitákban a párttagságot felkészíteni a három évtizeddel ezelőtti események újszerű, teljesebb értékelésére, s annak indulatoktól mentes elfogadására. A Politikai Bizottság azért nem határozott ez ügyben, mert nem tartja magát illetékesnek a KB nevében kiküldött munkabizottság tevékenységének minősítésére. Ezért a Központi Bizottságtól kéri, hogy foglaljon állást a történtekkel kapcsolatban. A higgadt, tárgyszerű véleményalkotás érdekében csupán emlékeztetőül idézem az MSZMP országos értekezlete állásfoglalásának végrehajtásához a Központi Bizottság által 1988 júniusában elfogadott feladatterv idevonatkozó részét:

„A Központi Bizottság munkabizottságot hoz létre a társadalom és a gazdaság három évtizedes fejlődésének átfogó tudományos, politikai elemzésére, a párt programnyilatkozatának felülvizsgálatára. A bizottság munkájáról, következtetéseiről rendszeresen tájékoztassa a Központi Bizottságot, hogy az eredmények felhasználhatók legyenek a stabilizáció és a kibontakozás folyamatában; a XIV. kongresszus előtt tegyen jelentést a Központi Bizottságnak. Felelős: Pozsgay Imre. Határidő: 1989 végéig, illetve folyamatos . . "

Eddig szól a határozatunk. Az idézett részben szereplő munkabizottság egyébként négy albizottságban végzi munkáját. Ezek egyike az az albizottság, amelynek tanulmányát kiküldtük a Központi Bizottság tagjainak.

Megítélésem szerint ma nem az a feladatunk, hogy az albizottság tanulmányát érdemben minősítsük, annál is inkább, mert több évtizedes alapelvünk, hogy a Központi Bizottság nem kíván dönteni tudományos kérdésekben. Ugyanakkor el kell döntenünk, a Központi Bizottság alkalmasnak találja-e a tanulmányt nyilvános pártvitára, hogy ezáltal az egész pártmozgalomnak legyen lehetősége a következtetések levonására. E korszak elemzése ugyanis nemcsak a tudomány, hanem a politika feladata is.

Ha a testület szerint a dokumentum nyilvánosságra hozható, akkor javaslom, hogy a Társadalmi Szemle különszámaként mielőbb jelentessük meg a történelmi albizottság tanulmányát. Én ezt támogatom, mert a tanulmány nagy értékének tartom, hogy a legjobban vitatható részleteiben is korszerű gondolkodást képvisel. 1956-tal kapcsolatban pedig — amely a tanulmánynak csupán egy része — elutasítja azt az évtizedek alatt kialakult leegyszerűsítést, amely az események első értékelésével szemben kizárólag az ellenforradalmi minősítésre tette a hangsúlyt. Visszatért az első politikai értékelések nyomvonalára és komplexebb megközelítésre törekszik. Él azzal a lehetőséggel, hogy az értékelést több mint 30 év távlatából ma már kevésbé motiválják érzelmi elemek.

A tanulmány megjelenését indokolja továbbá az is, hogy érvelése csillapíthatja a kialakult hangulatot. Nyilvánosságra hozatala ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a kérdésben a párt most hivatalosan állást foglal, hiszen további eszmecserékre, újabb tények megismerésére, majd a tanulmány átdolgozására is mód nyílik. Javaslom ezt annak tudatában, hogy persze színvonala egyenetlen, és hogy magának 1956-nak az alapértékeléséhez is szerintem több, újabb hiteles dokumentum vizsgálatára van szükség. Kérjük is fel az albizottságot, hogy folytassa munkáját, jelentessen meg hiteles dokumentumokat, alátámasztva ezzel egy árnyaltabb minősítést, s elősegítve a párttagság és a közvélemény reális tájékoztatását. Mindezek ismeretében tudunk az érdemi és konstruktív vitákban összegyűjtött vélemények számbavétele után visszatérni e korszak politikai értékelésére, a politikai tanulságok megfogalmazására és a pártprogram kidolgozására. Úgy gondolom, a tapasztalatok és a tanulságok összegzése a Központi Bizottság illetékességi körébe tartozik.

Dönteni kell abban is, hogy a Központi Bizottság mit tegyen a nyilatkozat nyomán kialakult helyzetben. Erre vonatkozóan ugyanis a párttagság határozott állásfoglalást vár. Javaslom, hogy a Központi Bizottság állapítsa meg, hogy Pozsgay Imre elvtárs nyilatkozatát korainak tartja, és helyteleníti, hogy nem tájékoztatta róla előzetesen a testületet. Tartsa tiszteletben Pozsgay elvtárs elvi meggyőződését, mint ahogy másoktól sem várja el véleményük párthatározatra történő megváltoztatását. Ugyanakkor biztosítsa Pozsgay Imre elvtársat politikai bizalmáról. A javasolt állásfoglalás azt jelezheti, hogy nincs számunkra tiltott témakör, nem akarunk semmit eltitkolni a múltunkból, tárgyilagosan szembenézünk gyengeségünkkel. De ezt nem parttalanul, hanem a párt szervezeti rendjének és fegyelmének

rendszerében tesszük, anélkül, hogy bárkit a gondolatok, vélemények szabad kifejtésében meggátolnánk, meggyőződésének feladására kényszerítenénk.

Hiszem, hogy ez a felfogásunk egybeesik a higgadt, tárgyilagosan gondolkodó párttagok véleményével. Ennek bizonyítására az egyik levélből szeretnék idézni néhány sort: „Viharsarok Mezőgazdasági Tsz alapszervezete, Békés. Ma a párt megosztott, amely egy minőségileg megújuló társadalom előestéjén törvényszerű. (. . .) Most a Politikai Bizottságban végrehajtott bármilyen személyi változás a párt szakadásához vezetne. Nem politikusokat kell elhallgattatni vagy leváltani, hanem a párt tagjait, a népet kell megtanítani egy-egy határozat meghozatala előtt tett, közös vitára ösztönző gondolatok, vélemények toleráns befogadására."

A párttagok tízezreiben fogalmazódott meg a kérdés: kellett-e most ez a vita? Ez most a magyar társadalom legfontosabb problémája? Nem, sajnos nem ez a legfontosabb és legsúlyosabb problémánk. Ugyanakkor tisztázó vitákban értékelni kell az elmúlt négy évtized tanulságait, kiigazítani a torzulásokat, levonni a tanulságot. A múltban kutatni gyakran fájdalmas, és a véleménykülönbségek elkerülhetetlenek, mindezt vállalni kell, éppen a jövő érdekében. Mégis azt gondolom, hogy nekünk ma elsősorban a kibontakozással összefüggő kérdésekkel kell törődnünk, annak kijelölésével, hogy merre menjünk, mit tegyünk, hogyan dolgozzunk. Erre kell ráirányítanunk a társadalom figyelmét is. A ma napirenden levő s a jövőt befolyásoló kérdésekben szenvedélyes vitákat folytatni, a véleményeket elvi alapokon ütköztetni: ez lehet a lehető leghelyesebb válasz kidolgozásának hatékony módszere.

A múlt összetett elemzését pedig — a politikai tanulságokhoz szükséges vizsgálódáson túlmenően — hagyjuk meg a történettudomány számára. Elvi meggyőződésünkkel ellentétes lenne, ha a tudományos vizsgálatokat bármelyik pillanatban lezártnak tekintenénk. A témakör körültekintő, higgadt kezelése politikai oldalról azért is szükséges, mert 1956 értékelésekor gondolni kell azokra, akikben ez akármilyen nézőpontból is mély sebeket szakíthat fel. Ezt tudja Pozsgay elvtárs is, mert a Bíró Zoltánnak adott nyilatkozatában — a múlt év végén jelent meg az Eötvös—Püski Kiadónál a kötet — maga mondta el a következőket. Idézem: „1956-ról is meg fogjuk találni a történelmi formulát, amely talán azonos lesz a történelmi igazsággal. Ám ehhez még egy fél generációnyi időnek el kell telnie, hiszen megismétlem: itt vannak azok a nemzedékek, amelyek egy ilyen értéke-

lésből inkább a szembenállás, és nem annyira a nemzeti egység kialakulásának lehetőségét látják." Ez így pontosan igaz.

Tisztelt elvtársak! A továbbiakban a néhány időszerű politikai kérdésről kiküldött előterjesztéshez fűzök egy-két gondolatot. Kérem, hogy az írásos anyaggal együtt erről is folytassunk eszmecserét. Elsősorban abból a szemszögből, milyen szemléletváltást, milyen politizálási módot kíván a pártmunkában a többpártrendszerre való átmenet.

A tavaly májusi pártértekezlet határozata kimondta: „A néphatalom érvényesülésének és gyakorlásának feltétele és eszköze a párt vezető szerepére épülő szocialista pluralizmus." Ez nem zárja ki a többpártrendszer lehetőségét, de nem is kötelezi el magát mellette. Mi akkor úgy gondoltuk, hogy a politikai pluralizmus hazánkban az egypártrendszerre épülve, az MSZMP vezető szerepének megtartásával bontakozik ki. Azóta fel kellett ismernünk, hogy a társadalomban reális igény van az eltérő gazdasági és politikai érdekek pártokban szervezett megjelenítésére is. A kiküldött munkabizottság véleménye szerint — amit a Politikai Bizottság megerősített — nem felelne meg hosszú távú politikai érdekeinknek, a többpártrendszer létrejöttének akár politikai, akár adminisztratív eszközökkel történő megakadályozása.

Vajon a jogállamiságból, a szocialista pluralizmus kibontakozásából következik-e a többpártrendszer? Nem szükségszerűen. A jogállamiság a társadalom működésének törvénybe iktatott szabályait jelenti, amelyben minden állampolgár — bármilyen helyet is foglal el a társadalmi munkamegosztásban — ismeri kötelességeit és élvezi jogait, tudja, mit vállal, ha megsérti a törvényeket. Jogállamiság tehát többpártrendszer nélkül is elképzelhető, mint ahogyan a társadalmi pluralizmus sem vezet szükségképpen pártpluralizmushoz.

Fel kell tenni magunknak a kérdést: ha a pártértekezlet után más módon politizálunk, meggátolhattuk volna-e egy ilyen helyzet kialakulását. Szerintem nem. A gazdasági és politikai válság hazánkban nem a pártértekezlet után, hanem az azt megelőző egy-másfél évtizedben alakult ki és mélyült el. Napjainkra kiderült, hogy az 1956 után jelentősen korszerűsödő politikai rendszer sem volt képes megakadályozni a szubjektív eredetű, hibás gazdasági döntéseket, a káderpolitika közismert tévedéseit, a politikai elkényelmesedést, a párt és az állam közötti felelősség összemosódását. Ezért az MSZMP-vel és ezáltal az egypártrendszerrel szemben is megrendült a társadalom bizalma. Ennek következtében ma sokan — politikailag korrekt, tisztes-

séges emberek — a többpártrendszerben látják az újabb hibák elkerülésének biztosítékát.

A többpártrendszer nem előrelépés a demokrácia útján, csupán a közéleti demokrácia megjelenésének más formája. Sok illúzió is tapad hozzá. Mégis, a realitásokból kiinduló pártnak számolnia kell ezzel a társadalmi megítéléssel és igénnyel. Ezért ne a többpártrendszer ellen lépjünk fel, hanem azt gondoljuk át: hogyan befolyásolható a többpártrendszer kialakulásának folyamata, és mit kell tennünk, hogy az MSZMP a többpártrendszer viszonyai között is megőrizhesse vezető szerepét. Az átmenet folyamatát kell tehát végiggondolnunk. Arról kell döntenünk, milyen módszerekkel dolgozhatunk a legeredményesebben ebben az időszakban. Ehhez kíván kiindulópontot nyújtani az írásos előterjesztés.

Kedves elvtársak! Meddig tarthat az egypártrendszerről a többpártrendszerre való átmenet időszaka? Ezt nagyon nehéz megmondani. Meggyőződésem, hogy hosszan tartó folyamat lesz. De azt biztonsággal mondhatjuk, hogy az 1990-re esedékes országgyűlési választások az átmenetnek egy rendkívül fontos szakaszát fogják lezárni. Bizonyára az azt követő években fog igazán eldőlni, milyen pártok lesznek képesek konstruktív programot alkotni, mennyire tudnak a magyar társadalmi valóságban gyökeret ereszteni. Ezért nekünk ennek tudatában kell határozottan és tudatosan felkészülnünk az 1990-ben tartandó országgyűlési választásokra.

Meggyőződésem szerint a Magyar Szocialista Munkáspárt képes lesz a pártok közötti megegyezés, majd a nyílt versengés viszonyai között is vezető szerepének megőrzésére. Kétségtelen, hogy a többpártrendszerrel szinte törvényszerűen együtt járó hatalmi harc számottevő politikai és társadalmi erőket köthet le, fontosabb feladatoktól vonhatja el figyelmünket, energiánkat. Az MSZMP elfogadja a hatalomgyakorlás fokozatos, kiszámítható keretek között történő megosztását, egyben felvázolja ennek korlátait, kereteit, valamint a saját elgondolásait a lebonyolítás menetrendjére, időrendjére. Itt csak a fokozatosság elve érvényesülhet. Egyaránt veszélyes a folyamatok kierőszakolt felgyorsítása, illetve mesterséges akadályozása. Komoly veszélyt jelentene a folyamatok destabilizálódása, az anarchia. Ez senkinek sem lehet érdeke. Ezt csak valamennyi politikai tényező kölcsönös felelősségével, mértéktartásával és a bizalmatlanság oldásával lehet megelőzni.

Mi lehet a megegyezés alapja? Először: a szocializmusnak mint történelmi alternatívának az elfogadása; másodszor: tisz-

teletben tartása annak, hogy az ország egy katonai szövetségi rendszerhez tartozik a két katonai szövetség egyidejű felszámolásáig; harmadszor: kölcsönös és kinyilvánított szándék a válság elmélyülésének megelőzésére, a társadalmi stabilitás megőrzésére.

Tárgyalópartnerként csak hivatalosan bejegyzett politikai tömörülést fogadhatunk el. A tárgyalások folytatására az MSZMP részéről külön, állandó csoportot kell majd kijelölnünk. A folyamatos tárgyalás kerete lehet az Új Márciusi Front által ajánlott bizottsági forma.

Tisztelt Központi Bizottság! Kedves elvtársak! Mit kell tennünk, hogy sikeresen álljunk helyt a választási harcokban és megőrizhessük a párt vezető szerepét? Melyek ma és holnap a pártmozgalom előtt álló legfontosabb feladatok?

A legfontosabb, hogy megszilárdítsuk a párt politikai és szervezeti egységét, önbizalmát. A párt vezető szerveiben olyan szellemi egységre van szükség, amely nem korlátozza, hanem erősíti az önálló arculatú politikai vezetők közéleti tevékenységét.

Pártegységgel a reformért — csak ez lehet ma a jelszavunk. A párt és vezető testületeinek szemléleti egysége csak a napi politikában, a nyílt, őszinte viták folyamatában formálódhat. Egységet nem lehet határozattal elrendelni. Olyan gyakorlatot kell követnünk, hogy a párttagság érezze: aktív részese a párt politikája kialakításának. Ezért az országos pártértekezleten elhatározottaknak megfelelően a politikai vezetés rendszeresen kérje ki a párttagok véleményét, bocsássa folyamatosan pártvitára a kidolgozott részprogramokat.

A pártdemokrácia és a pártfegyelem szervesen összetartozó követelmények. Ennek megsértéséhez senkinek sincs joga. A platformszabadság elvének fenntartása és gyakorlatának kialakítása megköveteli, hogy a pártot és a politikáját érintő vitás kérdéseket először pártfórumok elé kell terjeszteni. Csak ez adhat felhatalmazást az eltérő személyes vélemény nyilvános terjesztésére, s csak így erősödhet a párttagság és a vezetés közötti bizalom is.

Az országos pártértekezlet óta eltelt időszak azt bizonyítja, hogy a Központi Bizottság élvezi a párttagság bizalmát, ezért sem újabb pártértekezlet, sem rendkívüli kongresszus összehívása nem indokolt. A Politikai Bizottság munkastílusa korszerűsödik, döntés-előkészítő tevékenysége fokozatosan fejlődik. Tagjai nyilvános szereplésének sokszínűsége azonban a párttagságban és a közvéleményben — mint ahogyan korábban erre már

utaltam — a hatalmi harcok érzetét kelti. Ezért a jövőben a testületi üléseken több tisztázó vitára, nyilvános szerepléseken pedig nagyobb önfegyelemre van szükség. A Központi Bizottság tisztségviselőinek megváltozott feladatköre fokozatosan illeszkedik be az egész párt formálódó, új munkastílusába. Szükséges a Központi Bizottság titkárainak alkotó, az apparátus feladatait is jobban koordináló együttműködése.

A pártmozgalomnak minden területen magabiztosan, kezdeményezően kell fellépnie a pozitív folyamatok erősítése érdekében, a negatívumok ellen — biztosítva társadalmunk alapintézményeinek, egész politikai rendszerünknek folyamatosan fejlődő, korszerű, összehangolt működését. Határozottan szembe kell szállni a történelmünk elmúlt négy évtizedét igazságtalanul, egyoldalúan minősítő, azt csupán a hibák, bűnök halmazának, útvesztésnek beállító felfogásokkal. Az értékekből is erőt merítve a kommunisták emelt fővel vállalhatják a közösen megteremtett vívmányokat. A mulasztásokért pedig nem őket terheli a felelősség, hanem azokat a vezetőket, akik politikai rövidlátásuk, szubjektivizmusuk következtében a hibákat, torzulásokat előidézték.

Ugyanakkor az MSZMP a leghatározottabban elutasítja az ország népét megosztó, történelmünk során már annyiszor megismétlődött bosszúhadjáratot. Pártunk célja a társadalmi béke megteremtése. Egyaránt elhatárolja magát a sztálinista és a jobboldali eszmerendszerektől. Biztosítja, hogy Magyarország haladó nemzeti hagyományaira építve, nemzetközi kapcsolatait erősítve a folyamatosan megújítandó megegyezésekkel haladjon előre a szocializmus útján.

Következetesen kell folytatnunk átfogó reformprogramunk kidolgozását, megújítását, megvalósítását. Az MSZMP arra törekszik, hogy a sokoldalú reformfolyamat elemei szervesen illeszkedjenek egymáshoz. Elutasítunk minden olyan törekvést, amely a reformok sikerét akadályozza, lényegét meghamisítja, a reformot eszközből öncéllá torzítja, alkotórészeit egymással szembeállítja.

Szilárd álláspontunk, hogy a rend ugyan elképzelhető reformok nélkül, de az eredményes reformoknak nélkülözhetetlen feltétele a tudatosság, a rend, a fegyelem. Csak így lehet tényleges értelme, célja az egyének, a közösségek munkájának, öntevékenységének, kezdeményezésének. A társadalom nyugalomra vágyik. Rend és nyugalom nélkül nincs értékteremtő munka, márpedig az ország másképpen nem boldogul. Ezért számunkra a reform nem az anarchia, hanem a kiegyensúlyozott, békés, si-

keres alkotó munka útja, amelyből sohasem hiányozhat az egészséges türelmetlenség.

Kedves elvtársak! Következetesen dolgozunk tovább a kormány 1987 szeptemberében elfogadott stabilizációs munkaprogramjának megvalósításán. 1988 eredményei azt mutatják: van kiút, és van értelme az áldozatoknak. Fontos, hogy a gyakorlati tapasztalatok alapján a szükséges és lehetséges módosítások a kormányprogramba kellő időben beépüljenek. Hosszú távú programot kell kidolgozni a társadalom lakásproblémájának megoldására, a hátrányos helyzetű rétegek felemelkedésére, a közrend és a közerkölcs megszilárdítására, az ország egyes területei közötti fejlettségbeli különbségek csökkentésére. Elviselhető mértékűre kell leszorítani az inflációt.

Legyünk szigorúan igényesek a termelésben. Állítsuk helyre a tisztességes munka becsületét. Szavatoljuk az eredményesen dolgozó kollektívák biztonságát. A gazdaságunkban rejlő tartalékok feltárása és kihasználása valamennyi gazdálkodó szerv egyik legfontosabb kötelessége. Népgazdaságunk fejlődési üteme már a közeljövőben oly módon növelhető, hogy hozzájáruljon a konvertibilis elszámolású fizetési mérleg javulásához, a lakosság áru- és szolgáltatási igényeinek mainál jobb kielégítéséhez, a termelőerők korszerűsítéséhez.

Következetes munkát igényel a gazdasági szerkezet átalakítása, amely csak az egész gazdaság struktúrájának körültekintő vizsgálata alapján végezhető el. A struktúra korszerűsítésének alapja a meglevő erőforrás, a belső szükségletek és a nemzetközi munkamegosztás lehet. A vegyes tulajdonú gazdaság kiépítésébe fokozottabban kell bevonni a lakosság erőforrásait és a külföldi működő tőkét. Minden szférában az eddigieknél határozottabban kell fellépnünk a közérdeket, a társadalmi morált sértő gyakorlattal szemben.

A gazdasági stabilizáció érdekében elkerülhetetlen lépések hátrányos következményeivel is számolni kell. Tudjuk, hogy ez a folyamat nem vezethet eredményre átmeneti feszültségek nélkül. A munkások, a termelőszövetkezeti parasztok, az értelmiségiek és az alkalmazottak alkotó közreműködésével a stabilizáció időszaka lerövidíthető, a kibontakozás feltételei gyorsabb ütemben megteremthetők. A kreatív, szorgalmas, jó minőségű munkát végző dolgozók — teljesítményükkel arányosan — már ebben a nehéz időszakban is javítani tudnak helyzetükön.

A stabilizáció és a kibontakozás kötelezővé, a nemzetközi feltételek pedig lehetővé is teszik, hogy még tudatosabban folytassuk a világgazdaságra való nyitás politikáját. Népünk jövőjét

az határozza meg, mennyire leszünk képesek csökkenteni elmaradásunkat, illetve biztosítani felzárkózásunkat a gazdaságilag fejlett országokhoz, mennyire tudunk kapcsolódni a világgazdasági fejlődés áramkörébe. Nemzetközi gazdasági kapcsolataink bővítésében ideológiai meggondolások nem korlátoznak bennünket. A kölcsönös előnyöket megkeresve, a vállalt kötelezettségeket korrekt módon teljesítve együtt akarunk működni az erre hajlandóságot mutató minden partnerrel. Megteremtjük, illetve folyamatosan kiépítjük az ehhez szükséges jogi, közgazdasági, intézményi feltételeket.

Az előttünk álló időszak fontos feladata a szociálpolitika és az egészségügy egységes rendszerének kialakítása, összhangban a társadalombiztosítás és a nyugdíjrendszer korszerűsítésével.

A szociálpolitikában következetesebben érvényesítjük a rászorultság és az önsegítés elvét. Kiemelt figyelmet fordítunk az önhibájukon kívül nehéz helyzetbe kerülő családok, rétegek támogatására, mint ahogy ezt megígértük. Ösztönözzük a társadalmi gondoskodás, a közösségi szolidaritás változatos szervezeti formáinak térhódítását.

Tisztelt elvtársak! Haladásunk nélkülözhetetlen feltétele a tudás, a szellemi értékek presztízsének növelése. A jövő szempontjából kulcsfontosságú szerepe van az oktatásnak, a tudományos kutatásnak. Jelenlegi lehetőségeink között is kellő figyelmet kell fordítanunk az oktatás, a szakképzés és tudományos kutatás anyagi feltételeinek javítására. A ráfordítások leggyorsabb megtérülését, illetve a gazdasági fejlődés élénkítését legközvetlenebbül ezektől a területektől várhatjuk. Ugyanakkor a meglevő lehetőségek jobb feltárásával, valamint a gazdasági teljesítmények növekedésének eredményeként a tudomány és a kultúra valamennyi szférájában javítani kell a feltételeket.

Nemzetközi kapcsolataink fejlesztésében külpolitikai tevékenységünk további aktivizálásával az eddigi nyomvonalon haladunk tovább. Teljesítjük szövetségesi kötelezettségeinket. A nemzetközi kapcsolatok építésében a politikai realitásokból indulunk ki. Minden állammal, politikai párttal, nemzetközi szervezettel készek vagyunk együttműködni, párbeszédet folytatni, amely a miénkkel összeegyeztethető célokat követ. A magyar külpolitika nyílt, egyértelmű határozott, a nemzet érdekeit képviseli és a nemzetközi együttműködés tevékeny részvevője. Hozzá akarunk járulni a katonai, politikai tömbök nélküli Európa kialakításához, a fegyverzet lényeges csökkentéséhez.

Tiszteletben tartjuk az emberi jogokat, fellépünk a nemzeti kisebbségek érdekeinek védelmében. Nagyra becsüljük a más

népek, nemzetek, nemzetiségek és etnikumok által megteremtett anyagi és szellemi értékeket. Elzárkózunk a nacionalizmustól, a magyarkodástól. Nem tűrjük a vallási és faji gyűlölet semmilyen formáját.

Élni akarunk azzal a páratlan történelmi lehetőséggel, hogy reformprogramunk megvalósításában soha nem tapasztalt nemzetközi érdeklődést és jelentős támogatást kapunk.

Mindezek alapján a Magyar Szocialista Munkáspárt egy szabad, független, demokratikus Magyarország fejlesztésén fáradozik. Olyan szocialista politikai rendszer kialakítására törekszik, amely véglegesen megszabadul a sztálini modellként ismert torzulásoktól, és nemcsak eléri, hanem a polgári világ eredményeit is felhasználva meghaladja annak eddigi vívmányait.

Tisztelt Központi Bizottság! Javaslom, hogy a szerkesztőbizottság a mai vita alapján dolgozza át az írásban kiküldött anyagot, és azt a párton belül bocsássa vitára. A vita tapasztalatait március végéig összegezze, és terjessze jóváhagyásra a Központi Bizottság elé.

KÖZLEMÉNY A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK 1989. FEBRUÁR 10–11-EI ÜLÉSÉRŐL

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1989. február 10—11-én kibővített ülést tartott, amelyen a testület tagjain kívül — tanácskozási joggal — részt vettek: a Központi Ellenőrző Bizottság elnöke és titkára, a megyei, a megyei jogú pártbizottságok első titkárai, a Budapesti Pártbizottság titkárai és a KB osztályvezetői, valamint az Országgyűlés elnöke.

A Központi Bizottság Grósz Károly főtitkár előterjesztésében — 1988. december 15-i határozatának megfelelően — időszerű politikai kérdéseket vitatott meg. Az előterjesztés vitájában 47-en vettek részt, és 7-en írásban fogalmazták meg véleményüket. A Központi Bizottság állásfoglalás-tervezetet fogadott el, melyet vitára bocsát.

I.

A Központi Bizottság sürgető feladatnak tartja, hogy az MSZMP kezdeményezően lépjen fel a gazdasági-politikai és erkölcsi válság felszámolásáért.

A megújulás alapfeltétele: a gazdaság törvényszerűségeit, a modern világgazdaság követelményeit érvényesítő, teljesítményelvű, vegyes tulajdonú, a fő ágazatokban a közösségi, állami tulajdon meghatározó szerepét fenntartó gazdasági rendszer kialakítása. Ennek érdekében nélkülözhetetlen a piaci viszonyok következetes fejlesztése. A gazdasági átalakítás és stabilizáció elkerülhetetlen hátrányos mellékhatásait vállalni kell. Hasonló folyamatok ez idáig sehol sem vezettek eredményre átmeneti feszültségek, olykor súlyos áldozatok nélkül.

A Központi Bizottság ugyanakkor elengedhetetlennek tartja, hogy a gazdasági átalakítás járjon együtt a szociálpolitika átfogó reformjával. Az új szociálpolitika vegye figyelembe a társadalmi igazságosság, a közösségi szolidaritás, az önsegélyezés elvét. Mindent tegyen meg az esélykülönbségek mérséklésére. Fordítson különös figyelmet a fiatalság helyzetére, valamint a nehéz körülmények között élő rétegek biztonságának megteremtésére.

A demokrácia széles körű kibontakoztatása érdekében, a népszuverenitás és a jogállamiság elvéből kiindulva a Központi Bizottságnak eltökélt szándéka, hogy folytatódjék a politikai intézményrendszer mélyreható reformja. Meggyőződése, hogy a politikai rendszer pluralizálása — az adott hazai helyzetben — a többpártrendszer keretei között valósítható meg. Ezzel, a történelmi tapasztalatok alapján, jobb biztosíték teremthető a kormányzati munka kontrolljára és a hatalommal való visszaélés lehetősége ellen.

Mivel a társadalom nincs felkészülve a többpártrendszerre épülő politikai hatalom azonnali megvalósítására, ezért fennáll a veszélye a folyamatok destabilizálódásának, ellenőrizhetetlenné válásának. Ez az országért felelősséget érző egyetlen erőnek sem érdeke. Ezért fokozatos, folyamatos átmenetre, a politikai átalakulás kiszámítható keretek között tartására van szükség. Egyaránt veszélyes a változások kierőszakolt felgyorsítása vagy mesterséges akadályozása. A társadalom szétzilálódását csak valamennyi politikai tényező kölcsönös felelősségével, mértéktartásával lehet megelőzni.

A többpártrendszerhez számos illúzió is tapad, mindenekelőtt a gazdasági, társadalmi problémák megoldását illetően. Alapvető jelentőségű: a politikai reform nem helyettesítheti, de ne is akadályozza a gazdasági feladatok megoldását, az ehhez szükséges erőteljes kormányzati és vállalati munkát. A politikai átalakításnak társulnia kell a gazdaság átfogó reformjával, hogy kedvező hatásaik felerősödjenek.

A Központi Bizottság mindezen célok és feladatok valóra váltása érdekében megegyezésre és együttműködésre kész minden felelős politikai tényezővel. Ebben a folyamatban a párt meghatározó szerepre törekszik, ezt politikai eszközökkel kívánja érvényesíteni. Mindazokkal szemben, akik az ország destabilizálására, nemzetközi érdekeinek veszélyeztetésére, a békés átalakítás zavartalanságának akadályozására, a társadalom nyugalmának megbontására törekszenek, éles politikai harcot folytat.

A Központi Bizottság történelmi felelősségének tudatában vallja és vállalja, hogy az átalakítás csakis a társadalmi feltételeinknek megfelelő fokozatossággal és sorrendben, a kiegyensúlyozott és következetes haladás eredményeként valósítható meg. Meggyőződése, hogy ez felel meg a magyar nép érdekeinek. Rend és nyugalom nélkül nincs értékteremtő munka, márpedig az ország másként nem boldogul.

A Központi Bizottság az 1988. májusi pártértekezleten elfo-

gadott irányelvek jegyében és az ott kialakult munkastílusnak megfelelően felkéri a pártszerveket, pártalapszervezeteket, a párttagságot, hogy a nyilvánosságra kerülő állásfoglalás tervezetét vitassák meg.

A párttagságnak a javasolt vita révén is fel kell készülnie az előttünk álló tennivalókra. Abban a tudatban cselekedhetünk, hogy történelmi feladat megvalósításának részesei vagyunk. A demokratikus szocializmus új hazai modelljének megteremtésével népünk boldogulását, s egyben a nemzetközi progressziót segítjük. A múltunkkal való őszinte szembenézés, történelmi eredményeink, de illúzióink és tévedéseink alapos elemzése is ezt szolgálja.

II.

A Központi Bizottság megismerkedett azzal a tanulmánnyal, amely az általa kiküldött bizottság keretében az elmúlt évtizedek történelmi útjának vizsgálatáról készült. Egészében elismerően nyugtázta, hogy az már jelenlegi formájában is nagyobbrészt árnyalt, tudományos igényű áttekintést nyújt közelmúltunkról.

A Központi Bizottság helyesli a tanulmány vitára bocsátását, hangsúlyozza a további alapos tényfeltáró és kutatómunka folytatásának fontosságát. E munka részeként szükségesnek tartja az 1956-os nemzeti tragédia további tényeken és nemzetközi dokumentumokon is alapuló, a bonyolult ellentmondásokat tükröző és az eddigieknél árnyaltabb értékelését.

A Központi Bizottság a vitában megerősítette: 1956-ban a vezetés megújulásképtelensége vezetett politikai robbanáshoz. Valóságos felkelés, népfelkelés tört ki, melyben szerepet játszottak a demokratikus szocializmus erői, azonban a kezdetektől fogva elkülöníthetetlenül jelen voltak a restaurációra törekvő erők, deklasszálódott és lumpen elemek, s október végétől felerősödtek az ellenforradalmi cselekmények.

A testület elsietettnek ítéli, hogy Pozsgay Imre a történelmi albizottság vizsgálatának eddigi eredményét a Központi Bizottság vitáját megelőzően hozta nyilvánosságra. Sajnálatosnak tartja, hogy a nyilatkozata kapcsán történt leegyszerűsítés félreértésekre adott okot. A Központi Bizottság ugyanakkor bizalmáról biztosította Pozsgay Imre elvtársat.

Az elmúlt napokban a Központi Bizottsághoz, a főtitkárhoz és a különböző pártszervekhez számos kollektív és egyéni véleményt kifejező levél érkezett, amely szenvedélyes vitákat tük-

rözött, és igen sok tanulmányozásra, hasznosításra méltó véleményt, észrevételt tartalmazott. A Központi Bizottság ezeket köszönettel veszi, és kéri, hogy a bennük foglaltakat a történelmi albizottság mérlegelje és hasznosítsa.

A testület változatlanul igényli, hogy az 1988. június 23-al ülésen létrehozott munkabizottság — amelynek feladata a társadalom és a gazdaság három évtizedes fejlődésének átfogó tudományos, politikai elemzése, valamint a párt programnyilatkozatának felülvizsgálata — gyorsított ütemű, de körültekintő, alapos munkát végezzen. Szükséges, hogy a Központi Bizottság megismerkedjen más albizottságok tanulmányaival, és ezek is kapjanak nyilvánosságot.

III.

A Központi Bizottság megbízta a Politikai Bizottságot egy akcióprogram elkészítésével: „Mit akar a Magyar Szocialista Munkáspárt?" címmel, amelyet a testület márciusi ülésén megtárgyal.

A Központi Bizottság a főtitkár vezetésével bizottságot hozott létre azzal a feladattal, hogy tekintse át a Központi Bizottság és a Politikai Bizottság munkastílusát, munkamódszerét, tapasztalatairól tegyen jelentést.

A Központi Bizottság munkacsoportot bízott meg a különböző politikai, társadalmi szervezetekkel való két- és többoldalú tárgyalások előkészítésére.

A tanácskozáson, a megtárgyalt témakörökben nagyszámú javaslat hangzott el, melyekre a testület a következő ülésein visszatér.

A Központi Bizottság nyilvánosságra hozza Grósz Károly előadói beszédét, a pártvitára bocsátott állásfoglalásának tervezetét, valamint az Új Márciusi Front felhívására adott válaszát. Az Alapszervezeti Tájékoztató ismerteti a testület vitáját.

TARTALOM

Az MSZMP Központi Bizottságának állásfoglalása
a politikai rendszer reformjának néhány időszerű kérdéséről
(Tervezet)
5

Grósz Károly főtitkár
előadói beszéde a Központi Bizottság
1989. február 10—11-ei ülésén
9

Közlemény a Magyar Szocialista Munkáspárt
Központi Bizottságának
1989. február 10—11-ei üléséről
27